

M. F. 7/3. 1901

Grunnleggende moralsk problem

Dødsstraff i krig

Av generaladvokat Arne Willy Dahl, Oslo

Max Weber, som er kalt sosiologiens far, har uttalt at i samfunnsmessig sammenheng er det ikke alltid slik at gode handlinger har gode virkninger og onde handlinger onde virkninger, men ofte motsatt. Den som ikke forstår dette, er et barn når det gjelder politikk, føyer han til.

Dette utsagnet viser til et grunnleggende moralsk problem for den som har innflydelse i samfunnet – og dette er i siste instans alle mennesker som tar politisk ansvar. Hvis man vil ta ansvar for resultatet av sine politiske handlinger og unnlatelser, er man undertiden tvunget til å ta i bruk virkemidler som isolert sett er onde.

Et skoleeksempel

Et skoleeksempel på problemstillingen finner vi i debatten om hvorvidt det å gå til krig i gitte situasjoner kan være riktig, fordi man ved å forholde seg passiv blir medskyldig i et enda større onde.

Den som gjør Webers tankegang til sin, står samtidig i fare for å falle i den motsatte grøft av den pasifisten befinner seg i, nemlig at han lar hensikten hellige midlet uten å ta hensyn til at det ikke er enhver god hensikt som helliger ethvert middel, og glemmer at det kan finnes midler som er så onde at de ikke rettferdiggjøres av noen hensikt.

Det er i denne grøft vi finner de kommunistiske diktaturer, som folkene etter tur vender seg bort fra i avsky.

Straff er et ondt virkemiddel, og dødsstraff særlig ondt. For fredstidsforhold slik vi kjenner dem i Norge, kan man trygt slå fast at dødsstraff ikke er nødvendig. Man kan også sette et stort spørsmålstegn ved om dødsstraff i det hele tatt vil være hensiktsmessig som virkemiddel for å forhindre grove forbrytelser, idet det har en forrående effekt som meget vel kan oppveie den avskrekkende.

Reell trusel

Når samfunnets eksistens står på spill, stiller saken seg annerledes. For den som forventer en snarlig seler for fienden, er ikke truselen om langvarig fengselsstraff reell. Følelsene og interessene på begge sider i kampen vil dessuten kunne være så sterke at risikoen for fengselsstraff betyr lite. I krigstid er det derfor sterke

grunner for å opprettholde dødsstraff som en reell trusel.

Efter en frigjøring er ikke disse argumentene så sterke, fordi man nå ikke lenger har samme behov for effektiv avskrekking. Men nå kommer hensynet til et ordnet oppgjør inn, som professor Finn Seyersted redegjorde for i Aftenposten 28. februar.

Mitt råd til Stortinget vil derfor være at man ikke ratifiserer den dødsstraff-protokollen som er til behandling i det hele tatt. En ratifikasjon med forbehold for krigstid vil være en nest beste løsning, men en dårlig sådan, fordi den ikke gir anledning til anvendelse av dødsstraff efter frigjøringen for handlinger begått i krigstid. Det kreves dessuten at forbrytelsen skal være av «militær art», noe som gjør at f.eks. Gestapos drap på og tortur av sivilpersoner ville ha falt utenfor.

Spørsmålet bør utredes

Stortinget bør i stedet be Regjeringen utrede behovet for dødsstraff for forbrytelser begått i krigstid. Den totale opphevelse av dødsstraffbestemmelsene i 1979 var overilet, men det er ikke dermed sagt at de dagjeldende bestemmelser var gode. Det er heller ikke sikkert at man behøver å vedta lovendringer i nær fremtid, men for tilfelle av en fremtidig kritisk situasjon bør spørsmålet være utredet slik at man ikke risikerer at uheldige bestemmelser vedtas hals over hode.

I en slik utredning bør det ved siden av hvilke handlinger som skal kunne rammes med dødsstraff, også vurderes hvilke rettssikkerhetsgarantier som er påkrevet. Dette kan f.eks. være at standrettsordningen ikke innføres eller at dødsstraff krever enstemmighet blant dommerne, for å ha nevnt noen mulige endringer i forhold til den tidligere gjeldende lov.

Dødsstraff er en alvorlig, uhyggelig og ugjenkallelig straff som må brukes minst mulig og helst ikke i det hele tatt. Det er allikevel ikke klok politikk å fraskrive seg muligheten helt, idet vi ikke vet hva fremtiden vil bringe av krig og kriser. Konsekvensen kan bli at man i realiteten forspiller flere liv enn man sparer, fordi man ikke er villig til å gjøre det som er nødvendig.